

Повсякденне життя робітників Харківського тракторного заводу у 1930-ті роки: «новий» Харків проти «старого»

Роман Любавський

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: Lubavsky@mail.ru

Повсякденність не має раз і назавжди заданої сталої форми, вона до певної міри може бути конструктивною та креативною. Сутність дослідження полягає у тому, щоб на прикладі так званого «Нового Харкова», соціалістичного містечка для робітників харківського тракторного заводу, з'ясувати, на скільки вдалося радянській владі побудувати модель нового суспільства, утворити нове повсякдення для робітників, в якому мала бути вихована «нова» соціалістична людина.

У 1930 році, одночасно із тракторним заводом, неподалік від Харкова було розпочато будівництво соціалістичного селища під назвою «Новий Харків». Саме тут мали втілитися ідеї влади щодо налагодження соціалістичних умов життя. «Новий Харків» будувався за межами тогочасного міста, «старого» Харкова, що підкреслювало рішучу відмову від усього дореволюційного минулого.

Назвемо основні ідеї побудови «Нового Харкова». Будівництво здійснювалось за спеціально розробленим проектом. В основу генерального плану була покладена ідея компактного проживання робітників тракторного заводу поруч із підприємством, створення замкненого соціального організму, відірваного від «старого» світу. У новому місті передбачалося створити соціалістичні умови життя для робітників. За задумом усі трудівники мали отримати квартири у новозбудованих житлових комплексах. За проектом мали побудувати 5 таких комплексів, кожен із яких мав складатися з 10–13 будинків (один комплекс на 2700 чол.), а також школою, клубом, їдальнею, дитячим садком та яслами. Планувалося з'єднати між собою житлові будинки спеціальними коридорами-мостами на рівні другого поверху із можливістю перейти зі власної квартири до приміщення клубу, не виходячи на вулицю. Характерною рисою планування селища була лінійна забудова вулиць, яка виключала наявність дворів. У плануванні квартир відбилася ідея звільнення жінки від «рабської» праці на кухні. Тому кухонь у квартирах запроєктовано не було, передбачалося харчування робітників у закладах громадського харчування.

На втіленні у життя грандіозних планів будівництва нового соціалістичного селища суттєво позначилася нестача коштів. З метою здешевлення будівництва довелося відмовитися від з'єднаних коридорів між будинками. Через недостатнє фінансування житлового будівництва більшість робітників заводу не

отримали окремої квартири не тільки у 1930-ті, а й до середини 1950-х років. Достатньо сказати, що у 1935 році в нових будинках проживало близько 13 тисяч робітників (та членів їх сімей), тоді як у напівтеплих бараках тимчасового типу мешкало більше 21 тис. чоловік. Мережа закладів громадського харчування була розвинена недостатньо. У червні 1930 року діяло всього 8 їдалень, які обслуговували 8 тисяч працівників. Проте цього було замало (в цей же час колектив робітників налічував майже 10 тисяч осіб). Тому в новобудовах доводилось пристосовувати під кухню частину жилої кімнати. Розташування будинків торцями до головних магістралей міста призвело до того, що вулиці поселення мали однотипний й непривабливий вигляд. Отже, чимало з основних грандіозних планів будівництва «Нового Харкова» були зовсім не реалізовані, а деякі з них значно видозмінені.

Разом із тим стверджувати, що спроба побудувати модель нового суспільства у селищі для робітників Харківського тракторного заводу зазнала цілковитої поразки було б невірно. Проте вочевидь «Новому Харкову» не вдалося стати оплотом соціалістичного життя, хоча повсякденне життя «старого» Харкова збагатилося елементами нової соціалістичної культури.